

Elżbieta GLIWA*

Wpływ zmian restrukturyzacyjnych na rozwój sektora rolno-spożywczego w Polsce

Wstęp

Polski sektor spożywczy ma imponujące znaczenie w gospodarce. Przemysł spożywczy jest jednym z najważniejszych działów gospodarczych w naszym kraju ze względu na to, że stanowi o wyżywieniu polskiego narodu, a na rynkach międzynarodowych jest liczącym się eksporterem napojów i żywności [Firlej, Szymański, 2012, s. 9–25]. Sektor rolno-spożywczy należy rozumieć jako sektor związany z przetwórstwem produktów rolnych np. mięsa, mleka, owoców, warzyw, itp. Wartość sektora kształtuje się w granicach 13% PKB. Sektor rolno-spożywczy z roku na rok się zmienia, a do zmian przyczyniły się reformy gospodarcze, a także procesy restrukturyzacji oraz prywatyzacji. Czynnikiem, który znacząco zmienił rozwój sektora rolno-spożywczego było przystąpienie Polski do Unii Europejskiej. Było to związane z szerokim strumieniem dotacji przed i poakcesyjnych, umożliwiających dostosowanie przedsiębiorstw produkcyjnych do standardów UE. Przystąpienie do Unii Europejskiej umożliwiło dostęp do rynków europejskich. Znacząco zmienił się eksport, który zwiększył się ponad trzykrotnie (z 5 mld EUR w roku 1994 do 21,3 mld w 2014 roku). W 2012 roku wartość produkcji sięgnęła 204,6 mld złotych. W 2012 roku Polska zajęła ósme miejsce w eksporcie żywności w Unii Europejskiej, a całkowita wartość eksportu (wraz z produktami rolnictwa, tytoniem i wyrobami tytoniowymi) wynosiła 17,5 mld euro. Odpowiadało to 21,4% produkcji sprzedanej przetwórstwa przemysłowego oraz 18% sprzedaży przemysłu ogółem. Sektor zatrudniał w 2012 roku 386 tys. osób, co odpowiadało 18,9% zatrudnionych w przetwórstwie przemysłowym. Obecnie w Polsce gospodarstwa są coraz to nowocześniejsze, ze względu na zastosowanie nowych technologii, a także wykorzystanie postępu technicznego.

* Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Tarnowie.

Ewolucja sektora spożywczego

W latach 80. zaczęły się rozwijać zakłady spożywcze, już pod koniec lat 80 istniało około 16 tysięcy firm rzemieślniczych, w którym dominowały głównie cukiernie, wytwórnie napojów a także piekarnie. Przedsiębiorstwa rynku rolniczego zajmują się produkcją, przetwarzaniem, magazynowaniem, uszlachetnianiem surowców pochodzenia rolniczego oraz wytwarzaniem wyrobów, a ich konkurencyjność jest uzależniona i integralnie powiązana ze stanem funkcjonowania pozostałych ogniw agrobiznesu oraz poziomem rozwoju i unowocześnienia gospodarki [Firlej 2010, s. 164]. W końcowej fazie gospodarki centralnie planowanej powstawały pierwsze spółki typu *joint-venture* i inne, tworzone na podstawie przedwojennego kodeksu handlowego. Nowy impuls do odbudowy prywatnej własności stworzyły dwie ustawy z 1988 r., tj. ustawa o działalności gospodarczej i ustawa o inwestycjach z udziałem kapitału zagranicznego. Spowodowały one już w 1989 roku gwałtowny rozwój prywatnej przedsiębiorczości w obrocie i przetwórstwie rolno-spożywczym. W latach 1989–1991 liczba spółek *joint-venture* w przemyśle spożywczym zwiększyła się z 33 do 417, a małych firm spożywczych przekroczyła 30 tys. [Urban, 1997, s. 24–27]. W 1990 r. zwiększyła się stopa inwestowania w prywatne przetwórstwo spożywcze, finansowane zarówno kapitałem własnym jak i kredytem bankowym. Wybudowano wiele małych przetwórni, o niskim standardzie technicznym i sanitarnym, o stosunkowo małej kapitałochłonności. Powstały one w takich działach jak ubój zwierząt, przetwórstwo mięsa, mleka, produkcja pieczywa, w mniejszej liczbie w przetwórstwie owoców i warzyw, młynarstwie, przerobie rzepaku i ziemniaków [Urban, 1992, s. 16–27]. Gęstość sieci zakładów przetwórstwa spożywczego na terenach wiejskich zwiększyła się. Od 1989 r. następował proces zmiany struktury podmiotowej przemysłu spożywczego i wzrost udziału małych i średnich zakładów sektora prywatnego. W 1992 r. udział produkcji prywatnej w przetwórstwie rolno-spożywczym zwiększył się do 25% i nastąpiło znaczne zmniejszenie udziału sektora uspołecznionego w takich dziedzinach jak np. przetwórstwo mięsa, owoców i warzyw, piekarnictwo [Berdowski, Wąsiewicz, 1993, s. 86–88]. Sektor prywatny zwiększył się dzięki rozwojowi prywatnej przedsiębiorczości w przetwórstwie rolno-spożywczym, a także przejściu spółdzielczych przetwórni przez prywatnych przedsiębiorców oraz prywatyzacji państwowego przemysłu spożywczego. W trakcie tych przekształceń nastąpiła zmiana struktury podmiotowej przemysłu przetwórstwa spożywczego. Dominującej pozycji nie zajmował już sektor państwowy. Udział w produkcji przemysłu spożywczego drastycznie spadł z ok. 70% w latach 80. do 15% w 1996 r. W Polsce w ostatnich latach dokonano znacznej modernizacji sektora rolno-spożywczego. Od połowy lat 90. XX wieku do 2008 roku w przemyśle rolno spożywczym zainwestowano prawie 75 mld złotych, z czego ponad 10,6 mld złotych w przemyśle mięsnym, po około 9 mld zło-

tych w przemyśle mleczarskim i zbożowo młynarskim oraz ponad 1,9 mld złotych w przemyśle drobiarskim [Rembeza, Seremak-Bulge, 2009, s. 70]. Jak definiuje K. Firlej „...przemysł spożywczy to jeden z najważniejszych działów gospodarczych w naszym kraju ze względu na to, że stanowi o wyżywieniu polskiego narodu, a na rynkach międzynarodowych to liczący się eksporter napojów i żywności [Firlej, Szymański, 2012, s. 9–25]. Jego rozwój w okresie transformacji wspierany był zachodzącymi procesami restrukturyzacyjnymi. Najważniejszą kwestią w restrukturyzacji rolnictwa było i jest ograniczenie do minimum liczby drobnych gospodarstw rolnych, które nie są zdolne do zabezpieczenia odtwarzania potencjału produkcyjnego [Firlej, Michna, Wierzbicki, 2011, s. 11.].

Stan badań w polskiej literaturze

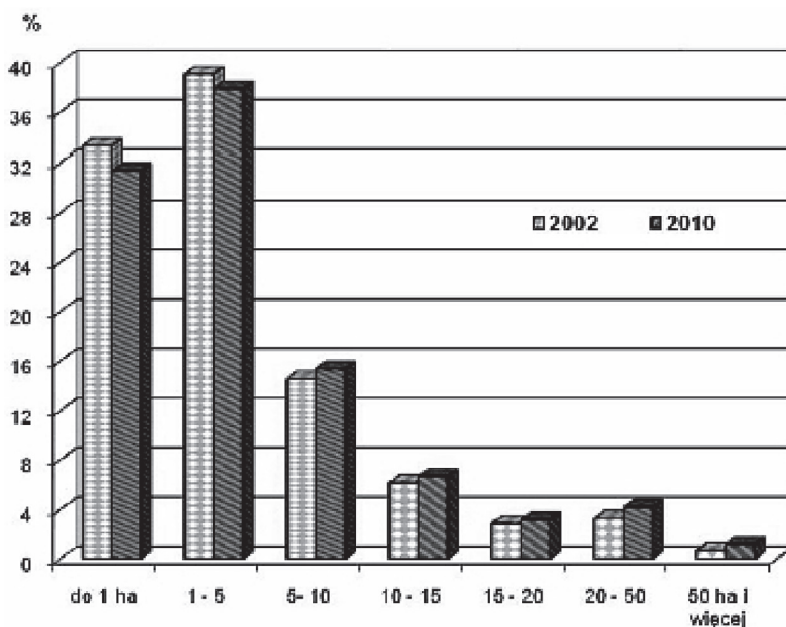
Jako pozytywne należy ocenić zmiany, które wystąpiły po wstąpieniu Polski do Unii Europejskiej, pomimo iż samo przystąpienie wiązało się z pewnymi niekorzystnymi skutkami dla producentów rolnych np.: zwiększenie barier wejścia na rynek. Pomimo tego polskie rolnictwo wniosło istotny potencjał produkcyjny a rozwój handlu zagranicznego produktami rolno-spożywczymi po wejściu Polski do Unii Europejskiej umożliwiony był przez pełne otwarcie rynków i uzyskanie swobody w handlu Polski z państwami unijnymi. Zadecydowało o tym wiele czynników. Po pierwsze, stan techniczny wielu ważnych gałęzi przemysłu rolno-spożywczego był znacznie lepszy niż się spodziewano. Producenci, będąc świadomi groźby zamknięcia zakładów, w okresie bezpośrednio poprzedzającym wejście do Unii przeprowadzili dużo inwestycji dostosowujących zakłady do standardów unijnych. Po drugie, nasi producenci wykazali się dobrą znajomością rynków unijnych oraz dużą aktywnością i umiejętnościami funkcjonowania na tych rynkach. Kolejnym czynnikiem, który zadecydował o dobrym przygotowaniu polskiego przemysłu rolno-spożywczego był napływ bezpośrednich inwestycji zagranicznych oraz wejście zagranicznych inwestorów strategicznych do wielu polskich przedsiębiorstw. Wiele naszych przedsiębiorstw stało się częścią firm zagranicznych, zostając tym samym automatycznie włączonym w procesy globalizacji i specjalizacji międzynarodowej. Nie bez znaczenia była także aktywność międzynarodowych sieci handlowych, które dokonując zakupów polskich artykułów spożywczych na potrzeby całych sieci, na swój sposób promowały polską żywność [Szczepaniak, 2008]. Przystąpienie Polski przyspieszyły istotne zmiany strukturalne. Udział rolnictwa w tworzeniu PKB regularnie spada, natomiast wartość dodana brutto w sektorze regularnie wzrasta. W latach 2001–2012 średnioroczna dynamika wzrostu wartości dodanej w rolnictwie wynosiła 1,4%. Od 2003 roku ceny produkcji rolnej wzrosły o 49,3%, natomiast ceny środków produkcji wzrosły jeszcze szybciej. Po wzroście cen rolnicy w Polsce osiągnęli

większe przychody ze sprzedaży, ale związane to było także z równoczesnym wzrostem kosztów ich produkcji. Sektor spożywczy należy do najważniejszych i najszybciej rozwijających się dziedzin w polskiej gospodarce. Udział sektora w wartości sprzedaży całego krajowego przemysłu wynosi blisko 24% i jest o ok. 9 punktów procentowych wyższy niż w 15. krajach Unii Europejskiej, gdzie wynosi on średnio 15%. Wśród krajów należących do UE wyższy niż w Polsce udział przemysłu spożywczego mają tylko Dania (28%) i Grecja (27%). Istotnym czynnikiem wzrostu sektora spożywczego było wstąpienie Polski do Unii Europejskiej. Efektem było duże ożywienie w polskim handlu zagranicznym, pozwalające na wykorzystanie przewagi konkurencyjnej polskich producentów towarów rolno-spożywczych. W konsekwencji zmian rynkowych struktura branżowa przemysłu spożywczego znacząco zbliżyła się do struktury tego przemysłu w krajach wysoko rozwiniętych. Odzwierciedlają to również zmiany modelu wyżywienia i struktury popytu na produkty żywnościowe [Polska Agencja Informacji i Inwestycji Zagranicznych, 2011, s. 2]. Wiele zakładów przemysłu rolno-spożywczego w Polsce po wstąpieniu do Unii Europejskiej zostało gruntownie zmodernizowanych. Zakłady zostały zmodernizowane dzięki funduszom unijnym, które wsparły finansowo tą inicjatywę. Po wstąpieniu Polski do Unii Europejskiej wzrastał także eksport. Przemysł rolno-spożywczy zaczął konkurować na rynkach europejskich. Wyniki finansowe przedsiębiorstw uległy poprawie. Bilans członkostwa jest zdecydowanie dodatni, pomimo szeregu skutków niekorzystnych dla gospodarki, takich jak: zwiększenie barier wejścia na rynek, ograniczenie produkcji i eksportu w wyniku kwotowania produkcji; wzrost kosztów administrowania systemami zarządzania i kontroli na rynkach rolnych; osłabienie przejrzystości rachunku ekonomicznego poprzez uprzywilejowanie podmiotów korzystających z pomocy publicznej. Wejście do Unii wiązało się z kilkumiesięcznym gwałtownym wzrostem cen żywności na rynku krajowym. Po okresie stabilizacji mamy do czynienia z kolejnym okresem wzrostu od wiosny 2006 r., tym razem związanym z globalnymi trendami. Wzrost cen skupu jest znacznie szybszy od wzrostu cen detalicznych, co powoduje rosnącą presję na marże producentów. Ostatnie lata przyniosły w przemyśle spożywczym znaczący wzrost inwestycji związanych przede wszystkim z modernizacją procesów technologicznych i zwiększeniem mocy produkcyjnych. Pozwoliło to na unowocześnienie zakładów produkcyjnych i ich dostosowanie do standardów i wymogów wspólnego rynku.

Według danych GUS, na koniec III kw. 2011 r. w Polsce istniało ok. 29 000 podmiotów działających w branży spożywczej. Najliczniejszą grupę z nich stanowiły przedsiębiorstwa zajmujące się piekarnictwem (43% ogółu) oraz przetwarzaniem mięsa (z wyłączeniem drobiu) i produkcją wyrobów z mięsa – w tym z drobiu (łącznie ok. 18%). Najmniej liczną grupę przedsiębiorstw z branży spożywczej stanowiły zajmujące się produkcją margaryny i podobnych tłuszczów jadalnych (0,04%). Pod względem wielkości, w całej branży

– podobnie jak w całej gospodarce – dominowały mikroprzedsiębiorstwa (zatrudnienie do 9 osób), które stanowiły ok. 73% wszystkich podmiotów działających w branży spożywczej. Małe firmy (zatrudnienie 10–49 osób) stanowiły 22%, średnie (50–249 osób) 4,5% a duże 0,9%. Pod względem rozkładu geograficznego, najwięcej przedsiębiorstw spożywczych działało w województwach mazowieckim, śląskim i wielkopolskim. Na ich terenie zarejestrowanych jest łącznie prawie 40% wszystkich firm z branży. Ogółem w siedmiu województwach pierwszych pod względem liczby firm z branży działa blisko 70% podmiotów operujących na tym rynku. W polskiej gospodarce światowy kryzys finansowy i gospodarczy ujawnił się w II połowie 2008 roku i trwał przez cały 2009 rok. Istotnie obniżyło się tempo wzrostu popytu konsumpcyjnego i sprzedaży detalicznej, ale nie było w tych dziedzinach tendencji spadkowych. Spadek tempa wzrostu krajowego popytu na żywność wystąpił tylko w II półroczu 2008 roku, a w kolejnych miesiącach 2009 roku sprzedaż detaliczna żywności znów zwiększała się w tempie 3–5% rocznie. Dłuższy był okres spowolnienia wzrostu produkcji przemysłu spożywczego, łącznie cztery kwartały 41 (III i IV 2008 roku oraz I i II 2009 roku), ale od III kwartału 2009 roku wzrost tej produkcji był wysoki (ponad 6%). Skutki kryzysu największe były w handlu zagranicznym produktami rolno-spożywczymi. Eksport tych produktów obniżył się średnio o ok. 2–3%, a import o ok. 10%. Był to spadek obrotów sektora żywnościowego prawie trzykrotnie mniejszy niż w całej naszej gospodarce. Kryzys w niewielkim stopniu objął polski przemysł spożywczy. Wywołał on tylko przejściową względną stagnację produkcji tego sektora i przejściowe pogorszenie wyników finansowych. Spadek rentowności nie był duży (z 4,25% do 2,64%), miał również przejściowy charakter (poprawa do ok. 4,5% w 2009 roku) i był wywołany głównie zwiększonymi kosztami finansowymi, a nie obniżeniem realizowanej nadwyżki finansowej. Najbardziej skutki kryzysu w przemyśle spożywczym odczuła działalność inwestycyjna. Dotychczasowe wyniki przemysłu spożywczego wskazują, że polski sektor żywnościowy był dość odporny na zjawiska kryzysowe. Decydują o tym cechy tego sektora, do których można przede wszystkim zaliczyć silną orientację na duży i rozwijający się rynek krajowy, słabe jeszcze powiązanie z rynkami zewnętrznymi, jego dużą konkurencyjność wzmocnioną zmianami kursów walut, czy też wieloletnie procesy dostosowawcze do gospodarki rynkowej i integracji z Unią Europejską [Mroczek, Szczepaniak, Urban, 2010, s. 40–41]. Niestety w ostatnich latach użytki rolne małych gospodarstw rolnych zamiast stawać się elementami rozwojowych gospodarstw rolnych stają się bardzo często działkami budowlanymi. Drobne gospodarstwa rolne dążą do tzw. „odrolnienia” swoich użytków rolnych i przekształcenia ich na tereny budowlane. Cena terenów budowlanych jest wielokrotnie wyższa niż cena użytków rolnych, co implikuje tendencję „odralniania” ziemi rolniczej [Michna, Firlej, Wierzbicki, 2011, s. 18].

Rys. 1. Struktura gospodarstw rolnych według grup obszarowych użytków rolnych w latach 2002 i 2010

Źródło: Główny Urząd Statystyczny.

Ważną kwestią w długotrwałym rozwoju sektora rolno spożywczego jest zmieniająca się struktura gospodarstw rolnych. Na rys. 1 przedstawiono strukturę gospodarstw rolnych w latach 2002 i 2010. Można zauważyć, że udział gospodarstw największych jest nadal niewielki, ale wzrósł w roku 2010 w porównaniu z rokiem 2002, natomiast liczba gospodarstw mniejszych uległa niewielkiemu zmniejszeniu. W sektorze rolnictwa nastąpiły istotne zmiany restrukturyzacyjne. Gospodarstwa zostały w pewnym stopniu zmodernizowane, a rolnicy uzyskali dostęp do funduszy unijnych oraz dopłat. Rolnicy pozyskali też pewność zbytu swoich produktów poza granicami kraju. Rolnictwo zostało objęte mechanizmami Wspólnej Polityki Rolnej, co wiązało się ze stabilizacją rynków, zapewnieniem bezpiecznych dostaw, a także pełnym wykorzystaniem mocy produkcyjnych. Modernizacja miała na celu dostosowanie polskich gospodarstw do wymogów unijnych, a co za tym idzie stanowiła podstawę poprawy polskiego sektora. Podczas modernizacji starano się unowocześnić maszyny i urządzenia.

W niektórych krajach Unii Europejskiej panują lepsze warunki do produkcji rolniczej, niestety w Polsce występuje dużo gleb średnich i słabszych, wiele gleb jest zakwaszonych, a to nie sprzyja rozwojowi. Żywność wyprodukowana w Polsce musi spełniać wszystkie standardy unijne, aby można było ją eksportować, oraz otrzymać odpowiednie dopłaty w związku

z wytworzeniem tej żywności. Ważne jest bowiem zagwarantowanie bezpieczeństwa i odpowiedniej jakości żywności, nie tylko podczas eksportowania żywności, ale także dla konsumentów krajowych. W sektorze przedsiębiorstw nastąpił przede wszystkim dostęp do środków unijnych, funduszy strukturalnych, a także programów pomocowych dla przedsiębiorstw. W Polsce pomimo dopłat wciąż brakuje nowoczesnych powierzchni przechowalniczych (magazynów, chłodni) dla wyprodukowanej żywności. Zakłady przetwórcze funkcjonujące w polskiej gospodarce są rozproszone, ale pozytywnym aspektem jest to, że są zlokalizowane blisko bazy surowcowej. Wpływ takiej lokalizacji jest ogromny, gdyż koszty transportu są niewielkie i chroni to przed zachowaniem odpowiedniej jakości wytworzonych produktów. Jak zauważa K. Firlej często wybór miejsca działalności gospodarczej ograniczył skalę ryzyka oraz dawał przewagę informacji o możliwości zakreślenia inwestycji w stosunku do ich ilości i jakości oraz udowadnia, że wykorzystanie wpływu lokalizacji na konkurencję według modelu Portera jest niezwykle przydatne [Firlej 2009]. W Polsce nastąpił duży postęp w produkcji niektórych towarów jeszcze w latach 90. np.: produkcja soków, jogurtów. W Polsce mocną stroną jest to, że istnieją duże zasoby ziemi, zaś słabą jest to, że aby ją uprawiać wciąż brakuje odpowiedniego kapitału, aby ta ziemia mogła być użytkowana.

Możliwości rozwojowe – szansa czy mit?

Ważnym aspektem jest coroczny wzrost produkcji sprzedanej przemysłu spożywczego. Zmiany strukturalne, które są widoczne w sektorze rolno-spożywczym powinny jeszcze się pogłębić. Polska gospodarka powinna wesprzeć też pojedynczych rolników, a nie tylko duże gospodarstwa i przedsiębiorstwa cieszące się dużą reputacją. Sektor rolno-spożywczy powinien dalej się rozwijać. W Polsce dużą rolę w produkowanej żywności powinna odgrywać przede wszystkim wysoka jakość produktów. Zarówno polska gospodarka, a także przedsiębiorstwa przetwarzające żywność powinny brać pod uwagę dobro konsumenta. Wyprodukowane artykuły powinny być odpowiednio przechowywane w wyspecjalizowanych do tego celu miejscach. Tych miejsc powinno być znacznie więcej, aby sektor rolno-spożywczy mógł się dalej rozwijać. Polska gospodarka powinna kłaść większy nacisk na produkcję krajową, poprzez ograniczenie importu przede wszystkim tych produktów, które są w Polsce wytwarzane. Małe gospodarstwa powinny się rozwijać w kierunku wytworzenia konkretnego produktu, na który państwo, a także Unia Europejska powinna ponieść odpowiednie dopłaty, dofinansowując pojedyncze gospodarstwa rolne, które przy braku środków finansowych ze strony państwa nie są w stanie realizować produkcji określonych produktów spożywczych, a także surowców. Sadownicy, plantatorzy powinni

także otrzymać większe dopłaty ze strony państwa. W Polsce wciąż brakuje gospodarstw rolnych wytwarzających zdrową żywność bez użycia środków chemicznych. Państwo powinno wspierać tę inicjatywę, gdyż istnieje coraz większe zapotrzebowanie przez konsumentów na zdrową żywność. Wraz ze wzrostem dużych areałów użytkowanych rolniczo powinna zwiększyć się jakość tej żywności. Państwo powinno pomagać w zapewnieniu zbytu nie tylko dla dużych gospodarstw, ale także dla pojedynczych plantatorów, rolników, sadowników, po to aby nie musieli się oni martwić co zrobią, jak już wytworzą te produkty zachęcając do ponownej produkcji. Ceny, jakie są proponowane w skupach są w dalszym ciągu zbyt niskie np.: za kilogram owoców proponowanych jest kilka lub kilkadziesiąt groszy, podczas gdy w sklepach za ten sam kilogram owoców trzeba wydać nieraz kilkukrotnie więcej. W związku z tym, pomimo dopłat unijnych, część mniejszych plantatorów, sadowników, rolników rezygnuje z uprawy.

Podsumowanie

Polski sektor rolno-spożywczy jest w miarę dobrze rozwinięty, gdyż pomimo kryzysu wystąpiło tylko chwilowe pogorszenie wyników finansowych. Spadek ilości funkcjonowania małych gospodarstw rolnych związany jest także z tym, że sama uprawa małego gospodarstwa dla rodziny rolnika jest niewystarczająca i zmuszeni są oni egzystować, jako dwuzawodowcy. Z tego względu państwo powinno wspierać finansowo małe gospodarstwa, zarówno te funkcjonujące jak i rozwijające się, zapewnić im zbyt, a co za tym idzie utrzymanie rodziny przez rolnika. Konkludując, przy spełnieniu tych postulatów sektor rolno-spożywczy dzięki unowocześnianiu maszyn i urządzeń niezbędnych do wytworzenia żywności, a także wprowadzeniu nowych technologii wciąż będzie się rozwijał. Państwo powinno stwarzać możliwości rozwoju dla wszystkich rolników, niezależnie od wielkości prowadzonego gospodarstwa rolnego. Polska powinna również ograniczać import tylko do tych produktów, których nie ma w Polsce, a tym samym dać szansę rozwoju dla krajowego sektora rolno-spożywczego. Państwo powinno także wspierać gospodarstwa, które zdecydowały się na uprawę ekologiczną produktów, ponieważ zdrowa żywność jest bardzo ważna dla prawidłowego odżywiania się przez konsumentów krajowych, ale także zagranicznych, a istnieje coraz to większe zapotrzebowanie na taką żywność. Rolnicy prowadzący gospodarstwa rolne, powinni utrzymać swoją rodzinę z uprawy roli, co przy obecnym stanie jaki występuje w Polsce jest niemożliwe. Polski sektor pomimo kilku niedoskonałości rozwija się prawidłowo, a przy wsparciu finansowym ze strony państwa a także Unii Europejskiej może poprawić swoją pozycję. Wprowadzania nowych technologii, unowocześnianie maszyn wpływa pozytywnie na rozwój sektora rolno-spożywczego. Na podstawie przeprowadzonej analizy

wpływu zmian restrukturyzacyjnych na rozwój sektora rolno-spożywczego w Polsce skonstruowano następujące wnioski:

- ❑ rolnictwo, a także przemysł spożywczy w Polsce jest wspierany przez dopłaty i fundusze unijne oraz dopłaty krajowe wspierające rozwój sektora rolno-spożywczego, przez co możliwe było dokonanie zmian restrukturyzacyjnych i poprawa sytuacji dochodowej rolników, co szczególnie było widoczne po przystąpieniu do Unii Europejskiej;
- ❑ nastąpił wzrost możliwości sprzedaży artykułów rolno-spożywczych na wspólnym rynku oraz eksportu do krajów trzecich z wykorzystaniem subwencji eksportowych;
- ❑ modernizacja przedsiębiorstw sektora rolno-spożywczego pozytywnie wpłynęła na podnoszenie poziomu ich konkurencyjności zarówno na rynku wewnętrznym, jak i międzynarodowym oraz poprawę jakości, a także bezpieczeństwo żywności;
- ❑ Polska znajdując się w czołówce producentów żywności powinna wspierać produkcję krajową poprzez ograniczenie importu przede wszystkim tych produktów, które są w Polsce wytwarzane i powiększać możliwości produkcyjne gospodarstw ekologicznych;
- ❑ odpowiednie wsparcie sektora rolno-spożywczego pomoże w unowocześnianiu maszyn i urządzeń niezbędnych do wytworzenia żywności, a także wprowadzeniu nowych technologii.

Bibliografia

- BERDOWSKI J. B., WAŚIEWICZ E., 1993, *Produkcja przemysłu spożywczego 1992 roku*, Przemysł spożywczy, nr 4.
- FIRLEJ K., 2009, *Lokalizacja przedsiębiorstw przemysłu spożywczego w fazie transformacji*, Roczniki Naukowe Stowarzyszenia Ekonomistów Rolnictwa i Agrobiznesu, Warszawa-Poznań, Olsztyn, s. 84–89.
- FIRLEJ K., 2010, *Ocena konkurencyjności i szans rozwoju przedsiębiorstw przemysłu rolno-spożywczego w warunkach unijnych*, „Roczniki Ekonomiczne Kujawsko-Pomorskiej Szkoły Wyższej w Bydgoszczy”, nr 3.
- FIRLEJ K., MICHNA W., WIERZBICKI K., 2011, *Wybrane problemy wizji rozwoju wsi i rolnictwa w pierwszej połowie XXI wieku*, Program Wieloletni 2011–2014, nr 30, Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej, Państwowy Instytut Badawczy, Warszawa.
- FIRLEJ K., SZYMAŃSKI M., 2012, *Przemysł spożywczy na tle wybranych sektorów gospodarki narodowej w dobie ogólnoswiatowego kryzysu gospodarczego* [w:] *Procesy dostosowawcze polskiego przemysłu spożywczego do zmieniającego się otoczenia rynkowego (2)*.
- MROCZEK R. (red.), *Konkurencyjność polskiej gospodarki żywnościowej w warunkach globalizacji i integracji europejskiej* Program Wieloletni 2011–2014, nr 35, Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej, Państwowy Instytut Badawczy, Warszawa.

- MROCZEK R., SZCZEPANIAK I., URBAN R., 2010, *Polski sektor żywnościowy w pierwszych latach członkostwa*, Warszawa, nr 177.
- *Sektor spożywczy w Polsce*, 2011, Polska Agencja Informacji i Inwestycji Zagranicznych, Warszawa
- SZCZEPANIAK I. (red.), 2008, *Ocena rozwoju konkurencyjności polskich producentów żywności po integracji z Unią Europejską*, seria Program Wieloletni 2005–2009, Raport nr 99, IERiGŻ-PIB, Warszawa.
- URBAN R., 1992, *Przemiany własnościowe w przetwórstwie spożywczym*, Zagadnienia Ekonomiki Rolnej, nr 6.
- URBAN R., 1997, *Prywatyzacja przemysłu spożywczego – ocena przebiegu i skutków*, Przemysł Spożywczy, nr 9.

Streszczenie

W sektorze rolno-spożywczym na przestrzeni lat wystąpiły istotne zmiany. W Polsce sektor rolno-spożywczy zaczął znacząco się rozwijać w latach 80. Pozytywne zmiany pojawiły się po wstąpieniu Polski do Unii Europejskiej. Przedsiębiorstwa zostały zmodernizowane, dzięki dopłatom unijnym. Otworzyły się rynki zbytu poza granicami naszego kraju dla rolników. Wyniki przemysłu spożywczego wskazują, że polski sektor żywnościowy jest dość odporny na zjawiska kryzysowe. Decyduje o tym rozwijający się rynek krajowy. W związku z powyższym, w niniejszym artykule podjęto próbę oceny roli zmian restrukturyzacyjnych w długotrwałym rozwoju sektora rolno-spożywczego. Przedstawiono zmiany począwszy od lat 80., a następnie po wstąpieniu Polski do Unii Europejskiej.

Słowa kluczowe: struktura, rozwój sektora, zmiany organizacyjne, zmiany strukturalne, modernizacja przedsiębiorstwa

The impact of restructuring changes on the development of agri-food sector in Poland

Summary

The agri-food sector over the years there have been significant changes. In Poland, the agri-food sector began to grow in the 80s. Positive changes occurred after the Polish accession to the European Union. Enterprises have been upgraded, thanks to EU subsidies. It opened markets beyond the borders of our country for farmers. The results of the food industry indicates that Polish food sector is relatively immune to the crisis phenomena. Decide on the growing domestic market. Therefore, this article attempts to assess the role of structural changes in the long-term development of the agri-food sector. Presents the changes from the 80s, then after Polish accession to the European Union.

Key words: structure and development of the sector, organizational change, structural changes, modernization of the company

Влияние реструктуризации на развитие аграрно-продовольственного сектора в Польше

Краткое изложение

В аграрно-продовольственном секторе на протяжении нескольких лет произошли существенные изменения. В Польше аграрно-продовольственный сектор начал значительно развиваться в 80-х годах. Положительные изменения произошли после вступления Польши в Европейский Союз. Предприятия были модернизированы, благодаря доплатам ЕС. Открылись заграничные рынки сбыта для земледельцев. Результаты продовольственной промышленности указывают на то, что польский продовольственный сектор довольно устойчив к кризисным событиям. Влияние на это оказывает развивающийся отечественный рынок. В связи с вышесказанным, в этой статье принята попытка оценки роли реструктуризации в продолжительном развитии аграрно-продовольственного сектора. Автором были представлены происходящие изменения, начиная от 80-х годов, а затем после вступления Польши в Европейский Союз.

Ключевые слова: структура, развитие сектора, организационные изменения, структурные изменения, модернизация предприятия

JEL: J43